

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Moralske Tanker (DK)

Citation: Holberg, Ludvig: "Moralske Tanker", i Holberg, Ludvig: *Moralske Tanker*, udg. af F.J.Billeskov Jansen ; Jørgen Hunosøe , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1992, s. 379. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg13val-shoot-idm139659561832752/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Moralske Tanker

Forfatterskabets epilog

Med *Moralske Fabler* (1751) mente Holberg, ifølge Fortalen til Læseren, at have nået sit mål: at moralisere, dvs. oplyse og undervise, på alle rimelige måder. Skriftet omfatter 232 stykker, med genklang af mange stadier inden for det vældige forfatterskab. Den mest spændende fabel, nr. 81, bygger på manikæismen, den asiatiske trosretning, som grundlagdes af perseren Mani i 200-tallet; den var i Bayles *Dictionnaire* emnet for en stor artikel, der vakte megen uro. Ifølge Mani var verden og hvert menneskes sjæl skuepladsen for en krig mellem to lige stærke magter, lyset og mørket, Gud og Satan. Over denne kristendomsfjendske tankegang er bygget Holbergs 81. Fabel. I en ost lever midernes folkeslag. For disse mider var malkepigen, der havde skabt deres verden, Gud, medens den rotte, som åd af osten, var det onde væsen. Medens Holberg gerne tager afstand fra manikæismens dualisme (Epistlerne 225, 230, 320, 443), så lader han, på dette slutstadium, denne forklaring på det onde i verden stå uimodsagt. Sådant pessimisme er dog ikke fablernes eneste holdning. Holberg vil vise, at når Religion og Fornuft slutter forbund, så kan deres fjender, Vantro (dvs. ateismen) og Overtro (fanatismen) intet udrette (181.-182. Fabel).

Moralske Tankers udgivelse og udforskning

Inden for Holbergs mangeartede forfatterskab har – som påvist – hans *Moralske Tanker* sin tilblivelseshistorie; dens lange efterliv fremviser en række iøjnefaldende faser.

Bogen fik en flyvende start, som det ses af dens første usædvanlige måneder. Ifølge titelbladet er *Moralske Tanker*. *Deelte udi 2 Tomos*. Trykt paa Autors egen Bekostning. Det lader sig typografisk let bestemme, at trykningen er sket hos universitetsbogtrykker J.J. Høpfner, som Holberg ofte brugte. Da skriftet annonceredes i aviserne – *Kjøbenhavns Post-Rytter* 20. jan. 1744 og *Kjøbenhavns extraordinaire Relation* 24. jan. 1744 – stod der, at det «koster 5 Mark danske, og er at bekomme hos Autorem selvs». Holberg har, som ved andre lejligheder, villet spare udgiften til forlag og boghandel. Men salget er nok gået så strygende i de første uger, at forfatteren er blevet træt af at

agere boghandler og ved kontrakt af 12. marts 1744 har solgt restoplaget til den unge, driftige bogtrykker E.H. Berling, tilligemed retighederne til fremtidige optryk. I overensstemmelse hermed annonceredes, i de to nævnte aviser, for henholdsvis 16. og 21. marts, at »Hos Bogtrykkeren Ernst Henrich Berling er ... at bekomme ... Ludvig Holbergs ... *Moralske Tanker* ... for 5 mk.; af denne Bog er ingen flere Exemplarier hos Autor at forhandle, siden Resten af Oplaget er soldt til fornævnte Bogtrykker.»

Denne transaktion har forårsaget, at *Moralske Tanker* foreligger i tre tryk fra 1744. *A* er Holbergs egen originaludgave. *B* er fremkommet ved, at Berling straks har sat et nyt tryk igang, i nogle eksemplarer delvis med allerede trykte ark. *B* har endnu på titelbladet »Trykt paa Autors egen Bekostning» men indeholder adskillige trykfejl. *C* er Berlings andet tryk: »Med Autors retmæssige Afstaaelse, trykt og bekostet af Ernst Henrich Berling, og findes hos hannem tilkiøbs.»

Måske har Holberg syntes, at Berling havde gjort en for god forretning. I sin selvbiografiske Epistel 447 noterer han om *Moralske Tanker*, at »intet af mine Skrifter har haft større Afgang, skjønt ikke saa meget til min Fordeel, som til andres, der have besørgt nye Editioner og Oversættelser deraf.» (V: 447:10).

Moralske Tanker fandt straks oversættere til tysk. Den første oversættelse »blev gjort udi galop», med mange fejl. Den anden var langt bedre og begge blev solgt godt. Begge så lyset i 1744. Den senere blev optrykt 1753 og 1767. En hollandsk oversættelse udkom 1747-48, genoptrykt 1754, en fransk 1748-49. En sen svensk oversættelse udkom 1782 (*Ehrencron-Müller X*, 327 ff; se s. 383).

Holberg var som en seismograf, når det gjaldt kritisk uro omkring hans nyudgivne arbejder. I Ep. 447 anmærker han om *Moralske Tanker*: »Dette Skrift, saasom jeg udi mine *Moralske Betænkninger* gemeenligen gaar udaf den alfare Vey, forårsagede fast ligesaa mange Bevægelser, som den Underjordiske Reyse». Men »i Litteraturen vil man næppe kunne paavise noget Angreb paa dem eller nogen Indsigelse mod dem» (*Ehrencron-Müller X*, 315).

Posthumt optryktes *Moralske Tanker* 1756 »Med Autors retmæssige Afstaaelse, Trykt i de Berlingske Arvingers Bogtrykkerie, og findes hos dem tilkiøbs». Firmaet benyttede sig således af det tilkøbte privilegium. Skriftet trådte derefter længe tilbage i interessen for Holbergs skrifter.